

Lukianos, *Demonax' liv och leverne*

i översättning av Karin Blomqvist

1. Det verkar ha varit förutbestämt att vår tidsålder inte helt skulle sakna män värda att bli omtalade och hågkomna, utan den skulle frambringa några som både var stora och stiliga till kroppsväxten och med ett skärpt filosofiskt intellekt. Jag syftar då på boiotiern Sostratos, som grekerna kallade för Herakles (och de trodde att han var det), men framför allt på filosofen Demonax. Jag såg dem själv och beundrade vad jag såg. Den ene av dem, Demonax, var jag elev till under en mycket lång tid.

Sostratos har jag redan skrivit om i en annan bok.¹ Jag har beskrivit hans ofantliga kroppsbyggnad, hans extrema styrka, hans utomhusliv i Parnassos,² hans allt annat än bekväma bädd, hans rustika kosthållning och hans bedrifter, som passade väl ihop med hans tillnamn,³ och som bestod i att han dräpte rövare, drog vägar i ödemarker och byggde broar över svårforcerade vattendrag.⁴

2. Demonax, å andra sidan, är det nu rätt och riktigt att berätta om av två skäl, dels för att han skall bli ihågkommen av de mest framstående i min samtid, dels för att gräddan av de unga män som dras till filosofin skall ha möjlighet att inte bara forma sig efter äldre ideal utan även kunna ställa upp en förebild från vår tid och efterlikna honom. Han var den bäste av de filosofer som jag känner till.

3. Demonax var cypriot till börden och kom från en framstående släkt i både samhällsställning och förmögenhet. Men över sådant höjde han sig och strävade efter filosofin, eftersom han ansåg sig vara värd det allra bästa. Det berodde inte på uppmuntran från Agathoboulos,⁵ vid Zeus, eller från dennes föregångare Demetrios⁶ eller Epiktetos.⁷ Visserligen följde han alla deras undervisning, liksom för övrigt även

-
1. Ingen skrift av Lukianos finns bevarad om Sostratos. Filostratos (*Vitae Sophistarum* 552–553) beskriver däremot med färgstarka detaljer en man med samma namn och liknande excentriska vanor; han skall ha varit "lika storväxt som en kelt, inemot åtta fot lång".
 2. Parnassos: bergmassiv i centrala Grekland som ansågs vara musernas hemvist.
 3. Dvs. tillnamnet Herakles.
 4. Egentligen står det inte uttryckligen att det gällde vattendrag; man kan också tänka sig träskmarker eller annan svårforcerad terräng.
 5. Agathoboulos, en filosof från Egypten, verksam strax efter 100 e.Kr. Han omnämns av Lukianos även i *De morte Peregrini* 17 (dock mera ironiskt).
 6. Demetrios: en kynisk filosof; Filostratos, *Vita Apollonii* 4.25, Lukianos, *De saltatione* 63.
 7. Epiktetos, den berömde stoiske filosofen, ca 55–135 e.Kr.

Timokrates' från Herakleia,⁸ en vis man som var framstående i både vältalighet och intellekt, men det var inte av dem som Demonax kände sig manad, som sagt. Det var i stället en egen dragning till det sköna och en medfödd kärlek till filosofi som redan från barndomen drev honom. Han såg ned på allt som människor betraktar som gott och hängav sig helt hållet åt frihet och frispråkighet.⁹ Han levde själv ett riktigt, sunt och oantastligt liv och erbjöd sig som ett föredöme med sitt intellekt och sin filosofi för dem som såg och hörde honom.

4. Nu var det verkligen inte så att han rusade in i detta utan att ha bra på fötterna,¹⁰ som man säger, utan han hade växt upp med poeterna och kunde de flesta utantill, och han var en erfaren talare. När det gäller de olika filosofskolorna hade hans kunskap om dem inhämtats under långvariga studier och inte med vänster hand,¹¹ och kroppen hade han tränat och härdat till uthållighet. Överhuvudtaget hade han strävat efter att inte stå i beroendeställning till någon annan, så när han förstod att han inte längre kunde klara sig själv, gick han frivilligt bort och lämnade efter sig ett enormt rykte hos grekernas elit.

5. I filosofin stakade han inte ut en enda väg åt sig.¹² Han blandade många läror utan att alls avslöja vilken av dem som han föredrog. Han tycktes ha mest gemensamt med Sokrates, även om han verkade efterlikna mannen från Sinope¹³ i klädedräkt och avslappnad livsstil. Däremot valde¹⁴ han inte någon extremt sjabbig livsföring för att bli beundrad och begäpad av dem han mötte, utan han levde samma sorts liv som alla andra. Han var anspråkslös och inte det minsta högfärdig, och han deltog i stadens verksamhet som medborgare.

6. Han antog inte Sokrates' ironiska stil, utan hans föreläsningar var fulla av attisk charm,¹⁵ så efteråt gick hans åhörare därifrån utan att vare sig förakta honom för tölpaktighet eller undvika honom på grund av någon dyster kritik. Istället var de

8. Timokrates från Herakleia: en epikureisk filosof; Filostratos, *Vitae Sophistarum* 536, Lukianos, *Alexander* 57.

9. Typiska kyniska dygder (som särskilt energiskt utövades av Diogenes från Sinope).

10. Eg. 'utan att ha tvättat fötterna' (att gå in i ett hus utan att ha tvättat fötterna: att kasta sig in i en verksamhet utan att ha förberett sig, alt. utan (ut)bildning).

11. Eg. 'beröra något med fingertopparna', dvs. ytligt, utan fördjupning.

12. Egentligen: 'skära ut åt sig själv'.

13. Diogenes från Sinope.

14. Eg. 'skriva ned valuta' (ursprungligen 'förfalska mynt'), dvs. stämpla om.

15. Här framhålls alltså Demonax' atticismer som något positivt, men jfr nedan och Lukianos, *Lexiphanes, passim*.

alldeles till sig av glädje och var mycket ordningsammare, lyckligare och fulla av hopp inför framtiden.

7. Aldrig någonsin kunde man se honom högljudd, upphetsad eller förargad, inte ens om han måste förebrå någon. Visserligen angrep han felstegen, men han förlät dem som felade och ansåg att man skulle följa läkarnas exempel och bota sjukdomar men inte vara arg på de sjuka, för han ansåg att det är mänskligt att fela men gudomligt eller näst intill att leda de vilsegångna rätt igen.

8. När han nu levde ett sådant liv hade han inga behov för egen del utan hjälpte sina vänner med vad som var rimligt. De som tycktes ha tur i livet, dem påminde han ofta om att de glädde sig över skenbart goda ting som var kortvariga, och de som sörjde över fattigdom, upprördes över landsflykt eller klagade över sin höga ålder eller sjukdom försökte han skrattande trösta med att snart skulle de glömma såväl framgångar som olyckor och åtnjuta en långvarig frihet.

9. Han gjorde det till sin uppgift att försona tvistande bröder och mäkla fred mellan äkta makar. Han lyckades till och med att tala förnuft med upphetsade folkhopar och övertyga de flesta av dem att tjäna sitt fosterland på ett måttfullt sätt. Sådan var hans filosofi till karaktären, mild, fridsam och gladlynt.

10. Det enda som kunde göra honom bedrövad var en väns sjukdom eller dödsfall, eftersom han betraktade vänskap som det högsta goda en människa kan få. Det var därför som han var vän till alla och det inte fanns någon människa som han inte ansåg sig stå nära, annat än att han gillade att umgås med somliga bättre än med andra. De enda han drog sig undan från var de som tycktes honom vara fast i lastbarhet bortom varje hopp om bättring. Och allt detta gjorde och sade han med chariterna, ja till och med självaste Afrodite, så att, för att citera komedin, "Övertalningens gudinna hade sitt högsäte på hans läppar."¹⁶

11. Därav kom det sig att alla athenare, både enkelt folk och makthavare, beundrade honom gränslöst och alltid såg honom som en av de främsta.¹⁷ Ändå hade han på grund av sin frispråkighet och uppriktighet till en början stött sig med flertalet av dem och ådragit sig ett hat som inte var mindre än det som pöbeln hyste mot Sokrates.¹⁸

16. Komediförfattaren Eupolis' ord om den athenske statsmannen Perikles, citerat i Lukianos, *Nigrinus* 7 (= Eupolis, *frg.* 94 Koch).

17. Eller "som ett överjordiskt väsen".

18. Gesner: τοῦ Σωκράτους. Hss τοῦ el. τοῖς, Harmon τοῦ πρὸ αὐτοῦ.

Några likar till Anytos och Meletos¹⁹ svor sig samman mot honom och kom med samma anklagelser mot honom som deras föregångare hade gjort den gången. De påstod att man aldrig någonsin hade sett honom förrätta offer och att han var den enda greken som inte hade invigts i de eleusinska mysterierna. Som försvar mot dessa anklagelser satte han modigt på sig en blomsterkrans,²⁰ iklädde sig en ren mantel, trädde fram inför folkförsamlingen och höll ett försvarstal som delvis var balanserat, delvis fränare än vad som var normalt för hans livsstil. Vad gällde anklagelsen att han inte hade offrat till Athena, sade han: "Athenare! Bli inte förvånade om jag inte har offrat till henne tidigare, för jag trodde inte att hon behövde få något från mig." Den andra anklagelsen, den som gällde mysterierna, bemötte han med att han inte hade tagit del i initiationen av den orsaken att om mysterierna var usla skulle han inte ha kunnat hålla tyst om det inför dem som ännu inte hade blivit invigda, utan skulle ha försökt avvända dem från riterna, och om de hade varit bra, skulle han ha berättat om dem för alla och envar av pur människokärlek.²¹ Dessa ord gjorde att athenarna, som redan höll stenar i sina händer som var avsedda för honom,²² genast lugnade ned sig och blev välvilligt stämnda. Från den stunden hedrade och vördade de honom, och till slut kände de beundran, fastän han från början i sitt tal hade hållit en ganska så frän inledning: "Athenare", sade han nämligen, "eftersom ni ser att jag redan är bekransad, så offra mig bara, för ert förra offer²³ ledde inte till något gott!"

12. Jag skulle vilja citera några av hans träffande och kvicka kommentarer, och det passar bra att börja med Favorinus²⁴ och något av det som Demonax sade till honom. Sedan Favorinus hade hört av någon att Demonax gjorde sig lustig över hans föreläsningar och allra mest över den slappa satsmelodin²⁵ och kallat den för smaklös, frun-

19. Anytos och Meletos var anklagare i processen mot Sokrates.

20. Att sätta på sig en krans var vanligt när man skulle gå på fest, men det var också brukligt att bekransa slaktofferdjur.

21. Detaljerna kring de eleusinska mysterierna var belagda med sträng tystnadsplikt; den som hade invigts fick aldrig avslöja någonting för andra.

22. Athenarna hotade även att stena Lollianos från Efesos, samtida med Lukianos, enligt Filostratos (*Vitae Sophistarum* 526); skälet var dock i det fallet matbrist.

23. Han syftar även här på Sokrates, som athenarna dömde till döden 399 f.Kr.

24. Favorinus från Arelate (Arles), en av lärjungarna till Dion Chrysostomos, ca 85–150, var känd som sofist (det s.k. *Korinthiska talet*, tal 37 som bevarats i Dions corpus, är troligen författat av Favorinus). Han nämns även i Filostratos, *Vitae Sophistarum* 489–492, 541. Jfr även Lukianos, *Eunuchus* 7.

25. τῶν μελῶν τὸ ἐπικεκλασμένον (ἐπικλάω 'böja dubbelt'), dvs. omanlig, svag satsmelodi.

timmersaktig och helt olämplig för filosofin,²⁶ steg han fram till Demonax och frågade honom vem han var som drev med hans tal. “En människa med öron som inte låter sig luras”, blev svaret. När sofisten envisades och frågade: “Vad kommer du med för resurser²⁷ från din uppfostran till filosofin?”, svarade han: “Jag har ballar.”²⁸

13. En annan gång kom samme Favorinus fram till Demonax och frågade vilken filosofisk inriktning som han föredrog. Svaret blev: “Vem har sagt dig att jag är filosof?” Och när han gick därifrån skrattade han högt. När Favorinus frågade vad han skrattade åt, sade han: “Jag tyckte att det var skrattretande att du trodde dig kunna känna igen en filosof på hans skägg, du som inte själv har något.”²⁹

14. När den populäre³⁰ sofisten³¹ från Sidon³² en gång i Athen berömde sig av att han var bekant med varje filosofiskola – fast det är lika bra att jag citerar honom ordagrant: “Om Aristoteles kallar mig till Lykeion, skall jag följa, om Platon kallar mig till Akademin, skall jag bege jag mig dit, om Zenon bjuder in mig, skall jag tillbringa min tid vid Stoa Poikile,³³ och om Pythagoras kallar mig, tänker jag tåga.”³⁴ Då reste sig Demonax upp i publiken och sade: “Du där” – han kallade honom vid hans namn – “Pythagoras kallar dig!”

15. Python var en ung makedonsk snobb³⁵ som såg bra ut. När han en gång i raljerande ton lade fram ett sofistiskt problem för Demonax och begärde att han skulle ge det en logisk förklaring, svarade han: “En sak vet jag, min gosse, här penetreras det.”³⁶ När ynglingen blev rasande över den dubbeltydiga vitsen och hotfullt sade: “Jag skall genast visa dig att det är en karl som du har att göra med”, skrattade han och frågade “Jaså, har du en äkta man?”

26. Man kan jämföra med de nedsättande kommentarerna hos den annars så vidsynte Dion Chrysostomos om “effeminerade män”, som avslöjade sig med sitt kroppsspråk och tal (33.52).

27. Eg. ‘reskost’; dvs. ‘kvalifikationer’, ‘medel’.

28. Favorinus ansågs vara en eunuck vilket bidrog till att han förlöjligades av flera samtida.

29. Filosofer var normalt skäggiga. Deras typiska klädsel var mantel utan chiton under.

30. Eller möjligen “som försökte göra sig populär”.

31. I övrigt okänd.

32. ”från Sidon”: eventuellt är det grekiska ordet ett personnamn, Sidonios.

33. Stoa Poikile: jfr kap. 53 nedan.

34. Anspelar på att pythagoréerna hade avlagt tysthetslöfte.

35. Ev. “en överklassare” eller “patricier” (välklädd eller av hög börd; ursprungligen om klädedräkten: ‘med en fin purpurrand’); *εὐπάριφος*, översättningslån av latinets *laticlavus*. Jfr nedan kap. 41.

36. Dubbelbottnat skämt; verbet *περαίνω* kan betyda både ‘genomföra ett resonemang’ (*ὁ περαίνων* ‘fullständig syllogism’) och ‘penetrera sexuellt’.

16. En idrottsman, som hade blivit hånad eftersom han bar blommiga kläder trots att han var olympisk segrare, slog honom i huvudet med en sten så att blodet flöt. De närvarande blev lika upprörda som om var och en av de själva hade blivit misshandlad och ropade: "Till prokonsuln!"³⁷ Men Demonax svarade, "Inte alls till prokonsuln, mina herrar, utan till doktorn."

17. När han en gång hade hittat en guldring på vägen, satte han upp ett anslag på torget och uppmanade ägaren till ringen som hade tappat den att komma och få tillbaka den mot beskrivning av dess vikt, sten och design. Då kom en liten sötnos till gosse och sade att han själv hade tappat ringen. Men när han inte hade en bokstav rätt i beskrivningen, svarade Demonax: "Ge dig iväg, mitt barn, och beskydda din egen lilla ring,³⁸ för den här har du inte blivit av med."

18. En romersk senator i Athen visade upp sin son för honom, en ung man som var mycket attraktiv men flickaktig och slapp, och sade: "Min son här visar sin aktning för dig." Då svarade Demonax: "En fin pojke, värdig dig och lik sin mamma."

19. Kynikern som filosoferade iförd ett björnskinne ville Demonax inte kalla Honoratos, som var hans namn, utan Björne.³⁹

20. När en man frågade honom hur han definierade lycka, svarade han att bara en fri människa är lycklig. När då den andre sade att många var fria, sade han: "Men jag anser att bara den är fri som varken hyser hopp eller fruktan." "Hur skulle man kunna uppnå det? I de flesta fall är vi ju alla slavar under hopp och fruktan." "Men om man studerar det som händer oss i det mänskliga livet, skulle man finna att inget är värt vare sig hopp eller fruktan, för när allt kommer omkring kommer både plågor och glädjeämnen att ta slut."

21. När Peregrinus Proteus⁴⁰ klandrade honom för att han skrattade för det mesta och drev med människorna, och sade "Demonax, du uppträder inte hundligt", svarade han, "Peregrinus, du uppträder ju inte mänskligt."

37. Dvs. "gå och anmäl brottet hos prokonsuln" (högsta dömande instansen).

38. Naturligtvis dubbeltydigt.

39. Eg. Arkesilaos, genom att Demonax (felaktigt) associerade det grekiska namnet Ἀρκεσίλαος med ἄρκτος, en alternativ form av ἄρκτος 'björn'. Arkesilaos var en platonsk filosof; Diogenes Laertios 4.6. För *Björne* kan danska läsare substituera *Bruno* eller *Bamse*.

40. Peregrinus skildras av Lukianos i *De morte Peregrini*. Enligt Lukianos var han under en period extremt kynisk.

22. När en naturvetare talade om antipoderna på andra sidan jordklotet som gick upp-och-ner,⁴¹ ledde Demonax honom till en brunn, visade honom spegelbilden i vattnet och sade: "Är det dessa antipoder som du menar?"

23. När en man påstod sig vara en trollkarl och ha magiska krafter, så att alla kunde övertalas av honom att ge honom allt han ville, svarade Demonax: "Det är väl inget att bli förvånad över, för jag är också i samma geschäft som du. Kom med mig om du har lust till brödförsäljerskan, så skall du få se hur jag kan få henne att ge mig bröd med en enda besvärjelse och litet trolldryck." Med det antydde han att pengar och besvärjelser var samma sak.

24. Den berömde Herodes Atticus⁴² sörjde Polydeukes' förtidiga död och begärde att man skulle spänna för en vagn åt den döde, hästar hållas beredda som om han skulle stiga till häst och en måltid hållas redo. Då gick Demonax fram till honom och sade: "Jag har ett meddelande från Polydeukes." När Herodes glädde sig över detta och trodde att Demonax lika mycket som alla andra anpassade sig efter hans nycker och frågade: "Och vad vill då Polydeukes, Demonax?" svarade denne: "Han klandrar dig för att du inte redan är på väg till honom."

25. Själv besökte han en gång en man, som sörjde sin son och hade stängt in sig i mörkret. Demonax sade sig vara en trollkarl som kunde mana fram sonens skepnad, om bara mannen kunde nämna tre personer som aldrig någonsin hade drabbats av sorg. När mannen tvekade en lång stund och var alldeles ställd (han kunde väl inte nämna någon, kantänka), sade Demonax: "Nå, din narr, tror du att du är ensam om att utstå ett outhärdligt lidande eftersom du inte ser någon som har sluppit få sorg på sin lott?"⁴³

41. Ett intressant exempel på att man allmänt ansåg att jorden var rund och inte platt. Jfr Lukianos, *Navigium* 44.

42. Herodes Atticus, 101–177 e.Kr., Attikas rikaste man med anspråk på vältalighet och filosofi. Han var känd för att ha gett våldsamt överdrivna uttryck för sorg när medlemmar i hans familj och hus-håll dog. Polydeukes var en av hans favoriter. Jfr Filostratos, *Vitae Sophistarum* 546ff, Aulus Gellius, *Noctes Atticae*, F. Skenteris, *Herodes Atticus Reflected in Occasional Poetry of Antonine Athens*, Lund, 2005 (Studia Graeca et Latina Lundensia 13).

43. Även denna anekdot skulle kunna syfta på Herodes Atticus, men det är föga troligt, inte bara eftersom Herodes endast hade en son som överlevde honom, utan också eftersom det hade varit helt poänglöst att i så fall utelämna hans namn.

26. Dessutom tyckte han det var rätt att hänskratta åt dem som använde föråldrade och främmande ord i sin konversation. En gång, när han hade ställt en fråga till någon som svarade på hyperattiskt⁴⁴ manér, sade han: "Jag frågade dig faktiskt nu, min vän, men du svarar som du varit samtida med Agamemnon."⁴⁵

27. När en av hans vänner sade till honom: "Kom Demonax, låt oss ge oss iväg till Asklepioshelgedomen för att be för min son till guden,"⁴⁶ svarade han: "Du tycks tro att Asklepios är stendöv, om han inte kan höra våra böner även härifrån."

28. En gång när han iakttog två filosofer som diskuterade om ett ämne på ett totalt inkompetent sätt, där den ene ställde idiotiska frågor och den andre svarade helt uppåt väggarna, sade han: "Tycker ni inte, mina vänner, att det verkar som om den ene av dem försöker mjölka en getabock och den andre håller fram ett såll?"

29. När peripatetikern Agathokles⁴⁷ skröt med att han var den främste, och dessutom den ende, av dialektikerna,⁴⁸ sade Demonax till honom: "Kom igen nu, Agathokles, om du är den främste är du inte den ende, och är du den ende så är du inte främst."

30. Cethegus, som var av konsularrang,⁴⁹ reste en gång genom Grekland på väg till Mindre Asien för att tjänstgöra i sin pappas stab.⁵⁰ Han både sade och gjorde en massa utomordentligt löjliga saker under resan. När någon av Demonax följeslagare såg detta och kallade honom en stor slusk, svarade Demonax: "Nej vid Zeus, stor är han faktiskt inte."

44. Dvs. så som han trodde att gamla tiders athenare hade talat.

45. Agamemnon, grekernas härförare i trojanska kriget.

46. Låkedomsguden Asklepios hade flera berömda helgedomar, bland annat i Epidauros. Här avses troligen helgedomen i Athen på södra sluttningen av Akropolis (jfr Lukianos, *Hermotimos* 37).

47. Agathokles kan inte identifieras med säkerhet, även om Lukianos nämner några personer med det namnet, en stoiker (*Icaromenippus* 16), en kyniker (*Toxaris* 12ff.) och en läkare (*Cataplus* 6).

48. Dialektik, här en filosofisk metod att genom frågor och svar, eller snarare argument och motargument, närma sig sanningen. Uttrycket "den främste och den ende" var vanligt i senromersk och bysantinsk tid i titlar och liknande.

49. "av konsularrang": Frasen återger den latinska termen är *consularis*. Pappan som nämns i texten var möjligen M. Cornelius Cethegus, som hade varit konsul 170 e.Kr. och sedan kan ha tjänstgjort som provinsguvernör i Mindre Asien.

50. 'Agera sändebud åt' eller 'tjäna som legat', dvs. officer. Jfr dock kap. 38.

31. När han en gång såg filosofen Apollonios⁵¹ dra iväg med en mängd lärjungar, eftersom han hade kallats iväg för att undervisa kejsaren, sade han: "Nu drar han ut, Apollonios, med sina argonauter."⁵²

32. När en annan person en gång frågade om han trodde att själen var odödlig, svarade han: "Ja det tror jag, men på det sätt som allt är odödligt."

33. Han sade om Herodes Atticus att Platon hade haft rätt i att vi inte bara har en enda själ,⁵³ för det var inte möjligt att en man med samma själ å ena sidan kunde hålla middag för både Regilla⁵⁴ och Polydeukes som om de hade varit i livet, och å andra sidana syssla med⁵⁵ sådant som han gjorde.

34. En gång när han hörde de eleusinska mysterierna proklamerats,⁵⁶ var han djärv nog att fråga athenarna varför de utestängde utlänningarna från mysterierna, trots att den som hade instiftat dem, Eumolpos, hade varit en utlänning och därtill en thraker.⁵⁷

35. En gång, när han skulle åka båt på vintern,⁵⁸ sade en vän till honom: "Är du inte rädd att fartyget skall kapsejsa så du blir mat åt fiskarna?" Då svarade Demonax: "Det vore otacksamt av mig att dra mig för att ätas av fiskar, när jag själv har ätit så många av dem."

36. En talare som höll en usel deklamation gav han rådet att träna och öva sig. När denne sade: "Jag håller alltid tal när jag är ensam", blev svaret: "Inte undra på att du håller sådana tal när du har en idiot till åhörare."

37. När han en gång fick syn på en spåman som mot betalning förutsade framtiden inför allmänheten, sade han: "Jag förstår inte vad det är som du tar betalt för. Om det är för att du kan ändra det som ödet har bestämt, är arvodet du begär för litet, hur

51. Apollonios från Tyana, mäktig berömd nypythagoré; se Filostratos, *Vita Apollonii*.

52. Här anspelas på att Apollonios' namn, Apollonios Rhodios, på 200-talet f.Kr. hade författat eposet *Argonautika*.

53. Tanken att själen är tredelad förekommer bland annat hos Platon i *Timaios*.

54. Regilla, Herodes' hustru, som avled under oklara omständigheter, omnämns av Filostratos (*Vitae Sophistarum* 551, 556ff.). Herodes lät uppföra konserthuset *Odeion* söder om Akropolis till hennes ära. Polydeukes: se ovan kap. 24.

55. Troligen en elak vits. *μελετάω* ('öva', 'utöva', 'syssla med', men även 'deklamera', 'föreläsa') kan anspela på Herodes' föreläsningar, men också på de excentriska vanor som nämns i kap. 24.

56. De eleusinska mysterierna inleddes med en offentlig proklamation.

57. Eumolpos, enligt myten son till Poseidon och thrakisk kung, sades ha kommit till eleusisbornas undsättning mot athenarna som anfördes av Erechtheus. Hans ätt, eumolpiderna, var en av prästläkterna som officierade i *telesterion* vid firandet av de eleusinska mysterierna.

58. Något man helst undvek eftersom det ansågs vara mycket farligt.

mycket det än är, men om allt sker som guden redan har bestämt det, vad kan då din siarkonst åstadkomma?”

38. När en äldre romare med välskött fysik visade honom prov på sin fäktkonst genom att dansa svärdsdansen⁵⁹ med utfall mot en påle och frågade honom: “Hur tyckte du att jag kämpade?” svarade han “Utmärkt, om du har en motståndare av trä.”

39. Han var också mycket bra på att ge fyndiga svar till dem som ställde absurda frågor. När en man för att driva med honom frågade: “Om jag eldar upp ved som väger tusen minor, Demonax, hur mycket skulle då röken väga?” svarade han “Väg askan; allt annat kommer att vara rök.”

40. Polybios, en totalt obildad människa som talade bruten attiska,⁶⁰ sade en gång: “Kejsaren har hedrat mig med romerskt medborgarskap.” Då svarade Demonax: “Om han ändå hade gjort dig till grek snarare än romare!”

41. När han fick syn på en patricier⁶¹ som skröt över hur bred purpurranden på hans mantel var, böjde han sig fram mot mannens öra, grep tag i manteln och visade upp den, och sade: “Det var ett får som bar den här före dig, och – det var ett får.”

42. När han i badhuset tvekade att gå ned i bassängen med det heta vattnet och någon anklagade honom för att vara feg, svarade han: “Säg mig, var det för fosterlandet jag skulle stå ut med det här?”

43. När någon frågade honom: “Hur tror du att det är i Hades?” svarade han: “Ha litet tålmod så skall jag skriva ett brev till dig därifrån.”

44. En usel poet som hette Admetos berättade att han hade skrivit en enradig versinskrift och bestämt i sitt testamente att den skulle stå på hans gravsten – det är väl lika bra att citera den i original:

Jord, tag emot Admetos' skal; själv gick han till guden.

Då skrattade Demonax och sade, “Den där gravskriften är så bra, Admetos, att jag skulle önska att den redan stod inristad på din gravsten!”

59. Dans med vapen som efterliknade strid. Jfr Xenofon, *Anabasis* 6.1.11, Lukianos, *De saltatione* 8. Om äldre män som försöker hålla sig i trim: Theofrastos, *Karaktärer* 27.12–14.

60. Dvs. han talade bruten, dålig attiska (som en utlänning). Ordagrant: “talade i solecismer”, dvs. som en invånare i Soloi i Kilikien. Jfr dialogen *Soloecista* som har tillskrivits Lukianos.

61. Jfr ovan kap. 15.

45. När en man fick syn på sådana märken på Demonax' ben, som det är naturligt för äldre att få,⁶² och frågade: "Vad är det där, Demonax?", svarade han med ett leende: "Charon⁶³ har bitit mig."

46. Och vidare, en gång när han fick syn på en spartan som pryglade sin husslav, sade han: "Sluta upp med att framställa din slav som din jämlike."⁶⁴

47. När en kvinna vid namn Danaë låg i en rättstvist med sin bror, sade han till henne: "Gå till domstol med saken; du är ju inte dotter till Akrisios."⁶⁵

48. Allra mest låg han i fejd med dem som inte filosoferade för att uppnå sanningen utan för att göra sig märkvärdiga. En kynisk filosof såg han bära både en sliten mantel och en skinnpung, men i stället för vandringskäpp en knölpåk.⁶⁶ Karl'n skrånade om att han var efterföljare till Antisthenes, Krates och Diogenes.⁶⁷ Till honom sade han: "Ljug inte, du är faktiskt Knölfödans lärjunge."⁶⁸

49. När han såg att många kampsportare fuskade och bröt mot tävlingsreglerna genom att bita motståndarna i stället för att brottas,⁶⁹ sade han: "Inte konstigt att nutidens kampsportare kallas Lejonet av sina fans."

50. Hans svar till en prokonsul en gång var både vitsigt och bitande. Prokonsuln var nämligen en av dem som vaxar både benen och hela kroppen. När en kyniker klev upp på en sten och riktade anklagelser mot honom för detta och dessutom beskyllde honom för att vara fjolla, blev han arg och lät dra ned kynikern från stenen för att få honom genompryglad eller till och med landsförvisa honom. Men Demonax, som råkade vara där, bad honom visa nåd mot en man som bara hade förgått sig mot honom på grund av kynikernas traditionella frispråkighet. När prokonsuln då sade: "Den här

62. Åderbräck.

63. Charon, färjkarlen som fraktade de dödas själar över Styx.

64. Prygel ingick traditionellt i spartanernas hårda uppfostran; jfr Aristoteles, *Politiken* II.9, Xenofon, *De republica Lacedaemoniorum* 2, Lukianos, *Anacharsis* 38, *Icaromenippus* 16.

65. Akrisios var enligt myten far till Danaë som födde Perseusbarnet efter att ha besökts av Zeus. Hans namn kan tolkas som "Utan domslut".

66. Dvs. en sådan som Herakles avbildades med (*ὕπερος* el. *ὕπερον* 'mortelstöt', 'klubba', 'knölpåk'). Herakles ansågs som bekant av kynikerna själva vara deras skyddspatron; jfr Karin Blomqvist, *Myth and Moral Message in Dio Chrysostom*, Lund, 1989, 195–205.

67. Berömda kyniker, särskilt Diogenes från Sinope ("Diogenes i tunnan").

68. Översättarens klagan: Oöversättlig ordlek. Namnet Hypereides (ett i och för sig verkligt namn) liknar ordet för knölpåk, *hyperon*.

69. Eller snarare: "kämpa i pankration", en mycket hård sport där både boxning, brottning – och sparkar – ingick. Det enda som var förbjudet var att bitas, gräva ut ögonen på motståndaren och ha ihjäl honom. Även Alkibiades påstods ha tagit till knepet att bita sin motståndare; Plutarchos, *Alkibiades* 2.2–3.

gången släpper jag honom för din skull. Men vilket straff bör han rimligen få om han har mage att vara lika oförsämd igen?” svarade Demonax: “Ge i så fall order att han skall vaxas.”⁷⁰

51. En annan man, som av kejsaren hade anförtrotts befälet över legioner och styret av den största provinsen,⁷¹ frågade hur han skulle styra allra bäst. Svaret blev: “Med bibehållet lugn, genom att säga litet men lyssna desto mer.”

52. När någon frågade honom om också han själv åt honungskakor,⁷² sade han: “Tror du verkligen att bina samlar honung åt dumbommar?”

53. När han vid Stoa Poikile fick se en staty som hade fått ena handen avhuggen, sade han att athenarna var litet väl sent ute med att hylla Kynegiros med en bronsstod.⁷³

54. Och när han fick syn på Rufinus från Cypern (jag menar den Rufinus som var halt och hörde till Aristoteles’ skola), sade han när han såg honom tillbringa mycket tid i promenadhallen: “Det finns inget skamlösare än en halt peripatetiker.”⁷⁴

55. När Epiktetos en gång tillrättavisade honom och samtidigt uppmanade honom att gifta sig och skaffa barn, eftersom en filosof rimligen borde lämna efter sig en ersättare av samma natur som han själv, gav han ett riktigt vederläggande svar: “Visst, Epiktetos, ge mig då en av dina döttrar till hustru.”⁷⁵

56. Värt att nämna är också hans svar till aristotelikern Herminos. Eftersom han visste att Herminos var en usling som misshandlade Aristoteles och hela tiden tjtade om hans tio kategorier, sade han till honom: “Herminos, du är sannerligen värd tio kategoriska anklagelser.”⁷⁶

70. Det var tacksamt att driva med män som följde modet att avlägsna alla kroppshår; se även Luki-
anos, *De mercede conductis* 33.

71. Troligen Syrien.

72. En mycket söt kaka smaksatt med honung.

73. Stoa Poikile, stoa med målningar på innerväggarna, som låg norr om Agora. Den var särskilt känd för Polygnotos’ målningar från 400-talet f.Kr. Bland annat fanns där en fresk av Polygnotos som skildrade slaget vid Marathon 490 f.Kr. Vid detta slag deltog tragediförfattaren Aischylos’ bror Kynegiros, som där fick handen avhuggen och stupade (Herodotos 6.114). Om Stoa Poikile som föreläsningssal jfr Diogenes Laertios 7.5.

74. Peripatetiker: “en som promenerar omkring”.

75. Filosofen Epiktetos var ogift även han. Om Epiktetos se Aulus Gellius 15.11, Arrianos, *Epicteti dissertationes* I.11.3, II.23.38, III.22.67.

76. Översättlig ordlek: *κατηγορία* 1) ‘kategori’, 2) ‘anklagelse’.

57. När athenarna planerade att ta upp tävlan med Korinth⁷⁷ och anordna ett gladiatorspel, trädde han fram och sade till dem: "Athenare! Rösta inte fram detta beslut förrän ni har raserat Barmhärtighetens altare."⁷⁸

58. När han en gång besökte Olympia och invånarna i Elis⁷⁹ röstade fram ett beslut att resa en bronsstaty till hans ära, sade han: "Män från Elis, dra för allt i världen inte på er ryktet att ni klandrar era förfäder eftersom de aldrig reste upp statyer åt vare sig Sokrates eller Diogenes."

59. Jag hörde honom också en gång säga till den lagkunnige,⁸⁰ att det var fara värt att lagarna var värdelösa, vare sig de var skrivna för uslingar eller bra folk, eftersom bra folk inte behöver lagar⁸¹ medan uslingar inte blir bättre av lagar.

60. Av Homeros citerade han oftast en enda versrad:

Samma död får en bragdlös man som en dådkraftigt tapper.⁸²

61. Han berömde även Thersites⁸³ såsom varande en kynisk folktalare.

62. När han fick frågan vilken filosof som han föredrog, svarade han: "Alla är beundransvärda. Jag vördar Sokrates, beundrar Diogenes och älskar Aristippos."⁸⁴

63. Han levde i nästan 100 år, utan sjukdomar eller lidanden, utan att besvära någon eller be någon om hjälp, till hjälp för sina vänner och utan att någonsin skaffa sig en enda fiende. En sådan kärlek till honom hyste både athenarna själva och resten av

77. Prokonsuln hade sitt säte i Korinth.

78. Gladiatorkamper var inte populära bland intellektuella; Cicero, *Tusculanae disputationes* 2.241 (som dock gör förbehållet att det gick an så länge striderna utkämpades mellan dömda brottslingar), och jämför kyrkofadern Augustinus' målande skildring i *Confessiones* 6.8.13). Barmhärtighetens altare omnämns av Lukianos i *Timon* 42. Jfr Statius, *Thebaiden* 12.481f (översatt till *Ara Clementiae*).

79. Olympias landskap.

80. Problematiskt ställe i handskriften. τὸν hss.; τὸν ... τὸν Harmon (i så fall: "till som var lagkunnig"); τινα Russell.

81. Jfr talesättet ὁ μὴ ἀδικῶν οὐδενὸς δεῖται νόμου, "Den som inte gör något orätt behöver inga lagar" (felaktigt tillskrivet Platon men i själva verket ett citat från komedin; Antifanes, *frg.* 288 och Menandros, *frg.* 494).

82. *Iliaden* 9.320 (övers. I. Björkeson).

83. Omtalad i *Iliaden* 2.212ff. som smädare av stormännen.

84. Aristippos d.ä. från Kyrene, ca 435–355 f.Kr., en av Sokrates' lärjungar, eller dennes dotterson Aristippos d.y. från Kyrene, 300-talet f.Kr., som utbildades av sin mor Arete. Båda har tillskrivits äran att ha grundat den kyreneiska skolan.

grekerna, att när han gick förbi reste sig högsta ämbetsmännen i vördnad för honom och alla tystnade.

Mot slutet, när han var mycket gammal, brukade han objuden gå in i vilket hus som helst och äta middag och sova över, och husets innevånare ansåg att det var närapå en gudomlig uppenbarelse och att en god skyddsande⁸⁵ hade besökt deras hem. När han gick förbi brukade brödförsäljerskorna dra honom till sig eftersom var och en ville att han skulle ta ett bröd just av henne och räknade det som sin egen goda tur i så fall. Till och med barnen brukade ge honom frukt och kalla honom Far.

64. En gång, när det hade uppstått partikäbbel i Athen,⁸⁶ trädde han in i folkförsamlingen, och bara genom att visa sig fick han tyst på dem. När han såg att de redan hade ångrat sig gick han även själv därifrån utan att ett ord.

65. När han förstod att han inte längre var i stånd att ta hand om sig själv, citerade han avslutningsdikten som härolderna brukade ropa efter idrottstävlingarna:

Här slutar kampen som skänker ära⁸⁷
åt eliten. Tidpunkten är inne,
och vi får inte längre dröja.⁸⁸

Sedan slutade han äta och lämnade så livet gladlynt och så som han alltid hade verkat för dem som mötte honom.

66. Strax före sin död fick han frågan: "Vad har du för önskemål om begravningen?" Han svarade: "Gör er inga besvär, för stanken kommer att begrava mig."⁸⁹ När den andre sade: "Vad menar du? Är det inte skamligt att en sådan mans kropp skall ligga utsatt för fåglar och hundar?" "Verkligen inte. Det är väl i sin ordning om jag även i döden kan vara till hjälp för levande varelser."⁹⁰

85. Plutarchos, *De genio Socratis* och *De defectu oraculorum*, om δαίμων i positiv bemärkelse.

86. Jfr C.P. Jones, *Culture and Society in Lucian*, Cambridge, Mass., 1986, 97, om de politiska striderna i Athen omkring år 160 e.Kr.

87. τὰμίας 'som fördelar', 'förvaltare' (även om Zeus).

88. Anapestisk dimeter; citeras i sin helhet av Julianus, *De Caesaribus* 19 (= Page, *P.M.G., Carmina popularia* 19). Skillnaden är att Demonax använder ordet "slutar" i stället för originalets "börjar".

89. Dvs. stanken av hans lik skulle dra till sig asätare som skulle ordna saken.

90. Cicero nämner en liknande anekdot om Diogenes från Sinope (*Tusculanae disputationes* 1.104).

67. Men athenarna begravde honom offentligt med en storstilad ceremoni, och de sörjde honom länge. De vördade till och med den stenkista som han hade brukat sitta på när han var trött och bekransade den till hans ära, eftersom de ansåg att till och med stenen som han hade suttit på var helig. Vid begravningen slöt alla upp utan undantag, och särskilt filosoferna. Det var de som bar honom på sina axlar ända till graven.

Det här som jag har skrivit har varit några få anteckningar av många, men med hjälp av dem kan läsarna bilda sig en uppfattning om vilken sorts man han var.⁹¹

karin.blomqvist@klass.lu.se

91. Denna översättning tillägnas härmed festskriftsföremålet Christian Gorm Tortzen, som har gjort så stora insatser för att översätta grekiska texter till danska, och som med sin attiska sälta torde uppskatta Demonax personlighet. – Mina tack till dem som har granskat min översättning, särskilt det högre seminariet i grekiska i Lund, för goda synpunkter och kommentarer. Översättningen är baserad på MacLeods grekiska text (*Luciani opera. Recognovit brevis adnotatione critica instruxit M.D. MacLeod. Tomus I–IV, Oxonii, 1972–1987 (Oxford Classical Texts)*). Även Bompairens edition har konsulterats (Lucien, *Œuvres. Text établi et traduit par Jacques Bompaire. I–, Paris, 1993– (Collections des université de France)*).